

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№6

2025
IYUN

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX
COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
582 sahifa, iyun, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayeich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi

- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan	12
Isakov Janabay Yakypbayevich	
Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash.....	18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B	
Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market	23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo'llari	29
D.E.Qarshiev	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston	35
Islomova Dilrabo Salomovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli	40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o'gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich	
Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития	47
Алиев Абдор Мураткулович	
The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration	52
Dilorom Mutalova	
Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o'zbekiston qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli	57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar.....	62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o'g'li	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida	66
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing	73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna	
Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties	80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna	
Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari	85
Umarkulov Kodirjon Maxamadinovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li	
Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo'jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish.....	89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna	
Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish	93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
Qurilish sanoati korxonalari boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari	98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna	
Mahalliy budjetlar ijrosi to'g'risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari	104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari	115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini ta'minlashning gnoseologik asoslari xususida	118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari	125
Yaqubova Nodira Olim qizi	
O'zbekistonda to'qimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari	130
Nosirova Charos	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni	135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Axoli daromadlarining turmush farovonligiga ta'siri	142
Berdibekov A.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda ta'lim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari	148
Axmedova Barno Abdiyevna	
Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning o'ziga xosligi va unda strategik menejment tizimi	151
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari	156
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
Geologiya korxonalarining investitsion samaradorligini oshirish yo'llari	163
O'tamurodova Surayyo SHokirjon qizi	
Temir yo'l transportini rivojlantirishdagi xorij tajribasi	169
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
Hududlar iqtisodiyoti agrar sektori investitsion faolligining ko'rsatkichlar tizimi va ularning xususiyatlari	174
S.J. Yangiboev	
Hududlarning soliq salohiyatini oshirishdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari	181
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
Uzoq muddatli aktivlar auditining tashkiliy va uslubiy jihatlarini takomillashtirish	188
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Применение искусственного интеллекта в оценке кредитных рисков.....	195
Маликов Шохрух Шокирович, Неъматова Фарангиз Санжар кизи, Омонов Санжар Ғанишер ўғли, Гулмуродова Динора Акрам кизи, Камалов Шухрат Камалович	
Tashqi bozorlarda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy marketingdan foydalanish ...	209
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
Tijorat banklari investitsiya faoliyatida yuzaga keluvchi risklar	215
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda xalqaro savdo shartnomalarining roli.....	219
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich	
Servislashgan jamiyatda avtoservis xizmatlarining o'rni va ahamiyatini yoritishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar	223
Shaymardanova Dildora Xaydarjon qizi	
Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi o'rni	230
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li	
Madaniy festivallar-turizmni rivojlantirish vositasi sifatida	234
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
Xizmatlar sohasida innovatsion strategiyani shakllantirishning o'ziga xos jihatlari	239
Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	

Innovatsion tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotdagi o'rni	244
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich	
Managing Tourism in Fragile Ecosystems: A Case Study Approach	251
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova	
Development of the Digital Financial Assets Market to Enhance Investment Activity	258
Shamshinur Yakubova	
Turizm sohasining investitsion jozibadorligi va uni oshirish yo'llari	263
Ayubov Ilyos Ilxomovich	
Qimmatli qog'ozlar bozorida risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish	268
Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o'g'li	
O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi: omillar va ko'rsatkichlar tahlili	274
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Iqtisodchi va bugalterlarning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati	282
Sohibova A'loxon Zafarjon qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari ..	286
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna	
Sug'urta faoliyati hisobining normativ-huquqiy asoslari	292
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
Raqamli iqtisodiyot: qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini ixtisoslashtirish va joylashtirish	301
Bazarov Nazirjon Sobirovich, Mo'minov Baxodir Orifjonovich	
Sport maktablaridagi yoqari sinf o'quvchilarining chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	306
Qon'irbayev Dastan	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане	311
Салимов Шерзод Бахтиёрвич	
Cleaning of Salt Water Using Reverse Osmosis	316
Kungiratbay Sharipov, Nurmanov Ma'ruf	
Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy instrumentlar auditi uchun tavakkalchilikka asoslangan baholash mezonlarini takomillashtirish	326
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o'g'li	
Turizm investitsion salohiyatiga ta'sir kuchlari va ularga yechim	331
Ayubov Ilyos Ilxomovich	
Korxonalarda nomoddiy aktivlarni hisobga olishda shaffoflikni ta'minlash va xorij tajribalaridan foydalanish istiqbollari	335
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: A Review of Global and Regional Strategies	342
G'aforova Zarina Otabek qizi	
Raqamli iqtisodiyotda telekommunikatsiya infratuzilmasining rivojlanish omillari va iqtisodiy samaradorligi tahlili (o'zbekiston misolida)	348
Xazratov Abror Panjiyevich	
Smart tourism konsepsiyasining o'zbekistonda joriy etilishi: infratuzilma, xizmatlar va raqamli innovatsiyalar tahlili	352
Abriev Zoirjon	
The Development of Tourism Management as a Significant Part of Economy in Uzbekistan	358
To'xtarova Feruzahon Yuldashevna	
Biologik aktivlarni iqtisodiy tahlil qilish turlari: metodologiyasi va amaliy qo'llanilishi	362
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich	

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления	366
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Buxoro viloyat hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish	372
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich	
Интегрированный механизм оценки финансового состояния предприятия	376
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Ecosystem Services Under Ecological Stress: the Case of the Former Aral Sea	383
Umidjan R. Nazarkulov	
O'zbekistonda iqtisodiy ta'lim muammolarini virtual platformalar orqali bartaraf etish yo'llari	388
Jalolova Madina Shopo'lat qizi	
Temir yo'l transporti korxonalarida ishlab chiqarish salohiyatini rivojlantirish ("toshkent mexanika zavodi" aj misolida)	393
Xudoyorova Mehrangiz	
Развитие инклюзивного образования на основе социального маркетинга и цифровизации сферы ..	400
Адилова Зулфия Джавдатовна, Шоев Алим Халмуратович	
Qurilish jarayonlarini boshqarishning xorij tajribalari va ularning milliy investitsion-qurilish sohasiga transformatsiyasi	408
Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisbotni tayyorlashni takomillashtirish	414
Xayitboyev Muhammadiy Israfilovich, Abduraimova Maftunaxon Axmatovna, Ovlaev Suhrob Temur o'g'lim, Yo'ichiye Oybek Ulug'bek o'g'li	
Iqtisodiy-ekologik hududlarda pillachilik biznesining mazmuni va mohiyati	419
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
Yashil moliyalashuv: bank faoliyatidagi huquqiy asoslar va amaliy yondashuvlar	427
Mirzaxmedova A. A.	
Tijorat banklarining yashil iqtisodiyotga o'tishdagi faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	432
Mirzaxmedova A. A.	
O'zbekistonda inson kapitali raqamli transformatsiya sharoitida: muammolar, imkoniyatlar va strategik yechimlar	437
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, Abdunosirova Nilufar Ravshanbek qizi	
Tijorat banklari aktivlarining samaradorlik ko'rsatkichlari istiqbollari	442
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich	
Aholi turmush farovonligini oshirishning ilmiy-nazariy asoslari	447
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
Progression of Small Business and Entrepreneurial Activity in Uzbekistan	450
Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna	
Raqamli moda dizayni va ishlab chiqarish usuli uchun clo3D ma'lumotlar bazasi	454
Temirova Gulnoz Ibodovna, Esanova Ma'rifat G'ayratovna	
Xususiy ta'lim muassasalarini boshqarishni takomillashtirishning amaliy jihatlari	459
Karimov Ulug'bek Usmonovich	
Global iqtisodiyotda bank tizimini raqamlashtirishning ahamiyati	465
Karimova Komila Daniyarovna, Sulxonberdiyeva Shodiya Shuxrat qizi	
Dasturiy vositalarning o'zaro muvofiqlikda ishlash metodlari va algoritmlari tahlili	470
Oybek Allamov, Boburbek Babajanov, Jahongir Bekturdiyev	
Mamlakatimizdagi tijorat banklari aktivlarini boshqarishning amaldagi holati tahlili	475
Baxriddinov Sharofiddin	
Surxondaryo viloyati hududlarida tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiy rivojlanish dinamikasiga ta'siri	483
Normurodov Alibek Anvar o'g'li	

Методика выбора оптимальной стратегии обеспечения финансовой безопасности текстильных предприятий	489
Турсунов Бобир Ортикмирзаевич	
Kimyosanoat korxonalarida "tejamkor ishlab chiqarish" konsepsiyasini tadbiq etish samaradorligi tahlili	494
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Buxoro shahar hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish	499
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich	
Aksiyadorlik jamiyatlari qarz kapitalini boshqarish siyosatining muvozanatlashgan moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga ta'siri	503
Kurbonov Xayrilla	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirish va xorijiy tajribalar	510
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Buxoro shahri turar-joy hududlarini takomillashtirish	516
Odilov A.B	
Buxoro shahrining barqaror rivojlanishida shahar infratuzilmasini yaratish metodlari	522
Xasanov Feruz Anvarovich, Reyimbayev Shuxrat Sadullayevich	
Paxta chigitidan yog' olishda qovurish jarayonining bazi aspektlari	527
Artiqov A. , Fayziev E.U.	
Перспективы развития международного финансового центра в узбекистане	530
Нуритдинова Мафтуна Жахонгировна	
Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: a Review of Global and Regional Strategies	535
Zarina Gafarova	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari samaradorligini yaxshilash	541
ISMAILOV TIMUR KUATBAEVICH, SULTAMURATOV QALLIBEK, SAGINBAEV SULTANBEK TURDIBAY O'G'LI	
Ekologik mehmonxonalar xizmat korsatish faoliyati davomida atrof -muhitga ta'sirini organish.	545
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Mamlakatimizda soliq ma'murchiligini yanada takomillashtirish bo'yicha amaliy tahlil hamda takomillashtirish yuzasidan takliflar	551
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
Анализ практики управления системой формирования финансовых ресурсов высших учебных заведений	558
Гулшат Карлибаева	
Kogon shahrida amir saroyining qurilishi va modern arxitekturaning kirib kelishi	562
Nabiyev Hamid Mirzaevich	
Единое информационное пространство лечебно-профилактического учреждения	568
Ураков Шокир Улашович	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (mhxs) joriy etishning nazariy asoslari	575
Uralov Temur Boxodir O'g'li	

ENERGETIKA TARMOG'IDA MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARINI (MHXS) JORIY ETISHNING NAZARIY ASOSLARI

Uralov Temur Boxodir O'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti, mustaqil izlanuvchi

ORCID: 0009-0001-6526-9217

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot energetika tarmog'ida Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslariga bag'ishlangan. Ilmiy ishda MHXS'ni energetika korxonalari xususiyatlariga moslashtirishning konseptual prinsiplari, jumladan, uzoq muddatli aktivlarni hisobga olish, asosiy vositalarni amortizatsiyalash va energetika sohasida daromadlarni tan olishning o'ziga xos jihatlari ko'rib chiqiladi. Milliy hisobot standartlarini MHXS talablariga muvofiq transformatsiya qilishning metodologik yondashuvlari, shuningdek, ushbu jarayonning moliyaviy hisobotlar shaffofligini oshirish va energetika kompaniyalarining investitsion jozibadorligiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: metodologik asoslar, energetika korxonalari, konsolidatsiya, segmentar hisobot, amaliy mexanizmlar, transformatsiya.

Abstract: This research focuses on the theoretical foundations of implementing International Financial Reporting Standards (IFRS) in the energy sector. The study examines the conceptual principles of adapting IFRS to the specifics of energy enterprises, including the peculiarities of accounting for long-term assets, depreciation of fixed assets, and revenue recognition in the energy industry. The work analyzes methodological approaches to transforming national accounting standards in accordance with IFRS requirements, as well as the impact of this process on enhancing financial reporting transparency and the investment attractiveness of energy companies.

Keywords: methodological foundations, energy enterprises, consolidation, segment reporting, practical mechanisms, transformation.

Аннотация: Данная работа посвящена исследованию теоретических основ внедрения международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) в энергетической отрасли. Рассматриваются концептуальные принципы адаптации МСФО к специфике энергетических предприятий, включая особенности учета долгосрочных активов, амортизации основных средств и признания выручки в энергетическом секторе. Анализируются методологические подходы к трансформации национальных стандартов учета в соответствии с требованиями МСФО, а также влияние данного процесса на повышение прозрачности финансовой отчетности и инвестиционной привлекательности энергетических компаний.

Ключевые слова: методологические основы, энергетические предприятия, консолидация, сегментарная отчетность, практические механизмы, трансформация.

KIRISH

Xalqaro investitsion tashkilotlar, bir necha yuz million dollarlik infratuzilma Loyihalar va transmilliy korporativ strukturalar energetika korxonalarining moliyaviy hisobot tizimiga yuqori talablar qo'ymoqda. Ana shunday sharoitda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) korxonalarining moliyaviy hisobotlarini unifikatsiya qilish va xalqaro investorlar uchun tushunarli tarzda tayyorlashning asosiy vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Energetika tarmog'i- bu uzoq muddatli, kapital intensiv loyihalar, murakkab texnik jihozlar, uzoq muddatli shartnomalar va yuqori moliyaviy risklarni o'zida mujassamlashtirgan soha bo'lib, mazkur xususiyatlar MHXS'ni energetika korxonalarida joriy etishni metodologik jihatdan murakkab vazifaga aylantirmoqda. Bu jarayon uchun sohaga xos xususiyatlarni chuqur hisobga olgan holda, maxsus metodologik yondashuvni ishlab chiqish zarurati mavjud.

So'nggi yillarda O'zbekistonda energetika sohasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar tarmoqni liberalashtirish va bozor prinsiplari asosida qayta tashkil etishni maqsad qilmoqda. Energetika korxonalarining xususiyashtirilishi, yangi bozor ishtirokchilarining paydo bo'lishi hamda investitsion loyihalar sonining ortib borishi, moliyaviy hisobot tizimini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish zarurligini yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqotning dolzarbligi energetika korxonalarida MHXS'ni joriy etishning metodologik asoslarini chuqur ilmiy tadqiq etish va amaliy mexanizmlarini ishlab chiqish zaruratidan kelib chiqadi. Mavjud ilmiy adabiyotlarda MHXS'ni joriy etishning umumiy prinsiplari yetarli darajada o'rganilgan bo'lsa-da, aynan energetika sohasining o'ziga xos xususiyatlari kontekstidagi metodologik masalalar kompleks tadqiqotni talab etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

MHXS'ni joriy etishning metodologik asoslari bo'yicha ilmiy adabiyotlarda keng ko'lamli tadqiqotlar amalga oshirilgan. Biroq, aynan energetika sohasining o'ziga xos xususiyatlari kontekstidagi metodologik masalalar nisbatan kam o'rganilgan.

Terexova V.A. tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda xalqaro va milliy buxgalteriya standartlari o'rtasidagi metodologik farqlar batafsil tahlil qilingan. Muallif MHXS'ni joriy etish korxonalarining hisobot tuzish xarajatlariga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rgangan holda, dastlabki bosqichda xarajatlar oshishini, biroq uzoq muddatli istiqbolda samaradorlikning ortishini ta'kidlagan. Uning fikricha, xarajatlarning kamayishi faqat MHXS asosida yagona hisobot shakllantirilgan taqdirdagina mumkin bo'ladi[1]. H. Irgashev va I. Axmadxonov tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda esa O'zbekistonda MHXS'ni joriy etishning tarixiy jarayoni hamda institutsional asoslari o'rganilgan. Mualliflar 2013-yilda O'zbekiston Buxgalterlari va Auditorlari Milliy Assotsiatsiyasi tomonidan MHXS standartlarini o'zbek tiliga tarjima qilish ishlari boshlanganini qayd etishgan. Ushbu tadqiqotda xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik va davlat organlarining qo'llab-quvvatlashi muhim omil sifatida e'tirof etilgan[2].

Karimov A, Qo'ziyev I. va Rahimov M. tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda MHXS joriy etishning korxonalarining moliyaviy holatini baholash va xalqaro moliyaviy institutlarni kapital jalb etishdagi roli o'rganilgan. Mualliflar MHXS asosida tuzilgan hisobotlarning investitsion jozibadorlikni oshirish va xalqaro bozorlarga chiqishdagi ahamiyatini ta'kidlashgan.[3]

Ismonov I. tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotda MHXS tushunchasi va uning ijtimoiy funksiyasi tahlil qilingan. Muallif MHXS moliyaviy hisobotlarini tayyorlash va taqdim etishning ijtimoiy manfaatlarida qabul qilingan qoidalari deb ta'riflagan.[4]

Mazkur adabiyotlar sharhi natijasida energetika korxonalarida MHXS joriy etishning metodologik asoslari va amaliy mexanizmlari bo'yicha kompleks tadqiqot olib borish zarurligi aniqlandi. Metodologik yo'l xaritasi ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar taklif etish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi energetika tarmog'ining struktural murakkabligi va MHXS'ni joriy etishdagi metodologik nozik jihatlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy usullar sin-tezi qo'llanilgan.

Tizimli-strukturaviy tahlil usuli energetika korxonalarining korporativ strukturalari va biznes jarayonlarini o'rganish uchun qo'llanilgan.

Keys-stadi (holat tahlili) usuli esa yirik energetika korxonalarida MHXS'ni joriy etish tajribasini batafsil o'rganish maqsadida qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Energetika korxonalarida MHXS'ni joriy etishning metodologik asoslari korxona tipologiyasi va biznes modeli asosida differensiallashtirilgan yondashuvni talab etadi. Energetika sektori tipologiyasi bo'yicha vertikal integratsiyalangan holdinglar, gorizontaal integratsiyalangan operator korxonalar hamda ixtisoslashgan funksional xizmat provayderlari mavjud.

Vertikal integratsiyalangan energetika holdinglari energiya zanjirining barcha bosqichlarini ishlab chiqarish, uzatish, taqsimlash va sotishni qamrab oladi. Bunday korxonalarda MHXS'ni joriy etish metodologiyasi konsolidatsiya jarayonlarining murakkabligini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi zarur.

Elektr energetika korxonalarida milliy standartlardan MHXS'ga o'tish jarayoni esa kompleks yondashuvni talab etadi. Bu transformatsiya jarayoni bir nechta bosqichlarni o'z ichiga oladi (1-jadval).

1- jadval: Elektr energetika korxonalarida moliyaviy hisobotni MHXSga transformatsiya qilish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish mexanizmi
1. Tayyorgarlik bosqichi	Korxonaning mavjud hisob tizimini tahlil qilish, MHXS talablarini o'rganish	Tashkiliy-metodik baza yaratish, personalni o'qitish programmasini ishlab chiqish
2. Hisob siyosatini ishlab chiqish	MHXS asosida korxonaning hisob siyosatini shakllantirish	Aktivlar, majburiyatlar, kapital, daromad va xarajatlarni tan olish va baholash metodologiyasini belgilash

3. Transformatsiya jadvallari tuzish	Milliy standartlar bo'yicha hisobotlarni MHXSga moslashtirish	Buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini qayta klassifikatsiya qilish va baholash bo'yicha tuzatishlar kiritish
4. Konsolidatsiya jarayonlari	Guruh korxonalarining moliyaviy hisobotlarini birlashtirish	Ichki guruh operatsiyalarini eliminatsiya qilish, nazorat qilinmaydigan ulushlarni hisoblash
5. MHXS bo'yicha moliyaviy hisobotlarni tayyorlash	Transformatsiya natijalarini rasmiylashtirish	Moliyaviy hisobot shakllarini to'ldirish va izohlarni tayyorlash

Gorizontal integratsiyalangan korxonalar uchun metodologiya operatsion segmentlarni boshqarish prinsiplari asosida ishlab chiqiladi. Mazkur kontekstda metodologik yondashuv valyuta o'zgarishlari, davlat standartlari o'rtasidagi tafovutlar hamda soliq tizimidagi farqlarni hisobga olishni taqozo etadi.

Energetika korxonalarida MHXS'ni joriy etishning metodologik bosqichlari sistemali xarakterga ega bo'lib, har bir bosqich o'ziga xos instrumentlar va metodikalarning qo'llanilishini talab qiladi. Dastlabki diagnostika bosqichida korxonaning moliyaviy arxitekturasini, biznes jarayonlari va mavjud hisobot tizimi batafsil tahlil qilinadi. Bu bosqichdagi asosiy maqsad — amaldagi hisobot amaliyoti bilan MHXS talablari o'rtasidagi konseptual va operatsion farqlarni aniqlashdan iborat.

Energetika korxonalarida konsolidatsiya jarayonlari alohida metodologik murakkablikni tashkil etadi. MHXS 10 "Konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlar" standarti talablari energetika korxonalarining korporativ strukturasi mos ravishda tatbiq etilishi zarur[5]. Konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotni tuzish jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi (2-jadval).

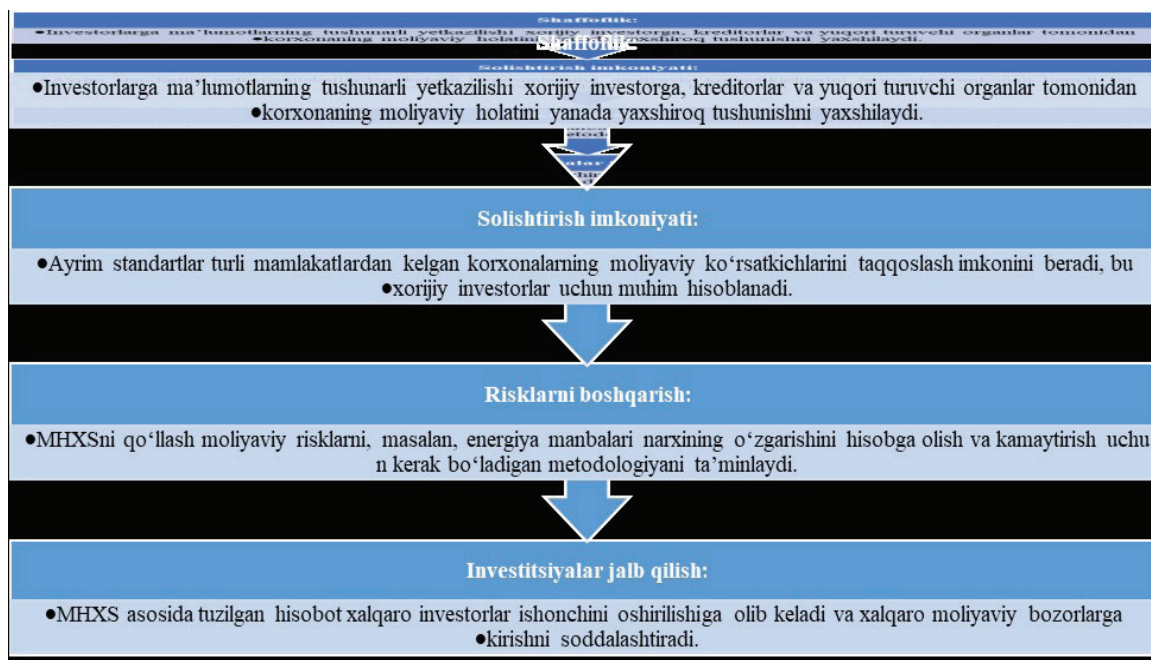
2-jadval :Elektr energetika guruh korxonalarining konsolidatsiya qilinishi bosqichlari

Bosqich	Amaliy harakatlar	Metodologik asoslar
1. Konsolidatsiya doirasini aniqlash	Nazorat konsepsiyasi asosida guruhga kiruvchi korxonalarni aniqlash	MHXS 10 "Jamlangan moliyaviy hisobotlar"
2. Yagona hisob siyosatini qo'llash	Barcha guruh korxonalarini hisobotlarini yagona prinsiplar asosida qayta hisoblash	MHXS 8 "Hisob siyosatlari, hisoblab chiqilgan baholardagi o'zgarishlar va xatolar"
3. Ichki guruh operatsiyalarini eliminatsiya qilish	Guruh ichidagi operatsiyalar bo'yicha qoldiq va natijalarni chiqarib tashlash	MHXS 10 "Jamlangan moliyaviy hisobotlar"
4. Gudvilni hisoblash va tan olish	Sotib olish qiymati va sof aktivlar qiymati o'rtasidagi farqni aniqlash	MHXS 3 "Biznes birlashuvlari"
5. Nazorat qilinmaydigan ulushlarni tan olish	Sho'ba korxonalarning ozchilik aksiyadorlari ulushini aniqlash	MHXS 10 "Jamlangan moliyaviy hisobotlar"

Konsolidatsiya jarayonining asosiy metodologik muammolari korxonalar o'rtasidagi operatsiyalarni eliminatsiya qilish bilan bog'liq. Energetika korxonalarida quyidagi intersegment operatsiyalar keng tarqalgan: energiya uzatish tariflari, korporativ xizmatlar narxlari, umumiy infratuzilma xarajatlari va markazlashgan moliyaviy boshqaruv xizmatlari. Bunday operatsiyalarni to'g'ri eliminatsiya qilish, konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini ta'minlashning asosiy sharti hisoblanadi.

Konsolidatsiya jarayonida valyuta o'zgarishlari metodologiyasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Xalqaro operatsiyalarga ega energetika korxonalar uchun valyuta kursining o'zgarishi bilan bog'liq farqlarni hisobga olish MHXS 21 "Valyuta kursining o'zgarishi ta'sirlari" standarti talablari asosida amalga oshiriladi[6].

MHXS'ga o'tish elektr energetika korxonalariga quyidagi imkoniyatlarni yaratadi (1-rasm).

1- rasm. MHXSga o'tish orqali yaratiladigan imkoniyatlar ¹

Energetika korxonalarida MHXS'ni muvaffaqiyatli joriy etish uchun kompleks choralarni amalga oshirish talab etiladi. Amaliy tavsiyalar korxona tipologiyasi va mavjud institutsional bazasiga mos ravishda differensiallashtirilishi lozim.

MHXS'ni joriy etishning amaliy mexanizmlari energetika korxonalarining infratuzilmaviy salohiyati va bozor sharoitlariga mos ravishda loyihalashtirilishi zarur. Bu jarayonda asosiy e'tibor jadvallar transformatsiyasi, konsolidatsiya jarayonlari va moliyaviy hisobot sifatini ta'minlashga qaratilishi lozim. Amaliy joriy etish mexanizmlarining samaradorligi korxonaning umumiy strategiyasiga mos ravishda belgilangan maqsadlarga erishilishiga bog'liq. Ko'pgina energetika korxonalarida uchun MHXS'ni joriy etishning asosiy maqsadi xalqaro investitsiyalarni jalb etish, operatsion samaradorlikni oshirish va korporativ shaffoflikni ta'minlashdan iboratdir. MHXS joriy etish jarayonida energetika korxonalarida turli kategoriyadagi risklarni aniqlash va ularni samarali boshqarish zarur. Ushbu risklarning asosiy kategoriyalari: operatsion risklar, moliyaviy risklar, texnologik risklar hamda tashkiliy (institutsional) risklarni o'z ichiga oladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Amalga oshirilgan tadqiqot natijalarida energetika tarmog'ida MHXS joriy etishning metodologik asoslari va amaliy mexanizmlari kompleks tarzda ochib berildi. Energetika korxonalarining murakkab korporativ strukturasiga, uzoq muddatli operatsiyalarning xususiyatlari va kapital intensivligi MHXS joriy etishni metodologik jihatdan murakkab vazifaga aylantirmoqda. Tadqiqot davomida energetika korxonalarida MHXS joriy etishning bosqichli metodologiyasi ishlab chiqilgan. Bu metodologiya konsolidatsiya jarayonlari, segmentar hisobot tayyorlash, odilona qiymat prinsipini qo'llash va risklarni boshqarish kabi asosiy aspektlarni qamrab oladi. Amaliy mexanizmlar korxona tipologiyasiga mos ravishda differensiallashtirilgan.

Energetika korxonalarida MHXS joriy etish metodologiyasi korxonaning korporativ strukturasiga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim. Vertikal integratsiyalangan holdinglar uchun konsolidatsiya jarayonlari, gorizontal integratsiyalangan korxonalar uchun esa segmentar hisobi alohida ahamiyat kasb etadi. Konsolidatsiya jarayonlarining murakkabligi energetika korxonalarida MHXS joriy etishning asosiy metodologik ikkilamchiligini tashkil etadi. Ichki guruh operatsiyalarini eliminatsiya qilish, transfer narxlarini belgilash va valyuta o'zgarishlarini hisobga olish maxsus metodikalarni talab etadi.

Tadqiqot doirasida quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Institutsional takliflar: energetika korxonalarida uchun MHXS joriy etish bo'yicha maxsus metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish; soha mutaxassislarini uchun ixtisoslashgan trening dasturlarini yaratish; energetika korxonalarida o'rtasida MHXS joriy etish tajribasi almashuvi platformasini tashkil etish. Metodologik takliflar: energetika korxonalarining korporativ strukturasiga mos konsolidatsiya metodikalarni ishlab chiqish; segmentar hisobotning sohaviy standartlarini belgilash; odilona qiymat prinsipi

¹ Muallif tomonidan tuzilgan.

uchun energetika aktivlarini baholash metodikalarini takomillashtirish. Kadrlar tayyorlash bo'yicha takliflar: oliy ta'lim dasturlariga MHXS modullarini kiritish; xalqaro sertifikatlash dasturlarini (ACCA, CPA) qo'llab-quvvatlash; mutaxassislar uchun amaliy stajirovka dasturlarini tashkil etish.

Mazkur takliflarning amalga oshirilishi energetika korxonalarida MHXS joriy etishning samaradorligini oshirish va metodologik murakkabliklarni yengillashtirishga xizmat qiladi. Bu esa pirovardida energetika tarmog'ining xalqaro moliyaviy bozorlarga integratsiyasini qulaylashtiradi va uning investitsion jozibadorligini oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Терехова В. А. (2000). Международные и национальные стандарты бухгалтерского учета и отчетности: Практическое пособие. М.: Издательство "Перспектива" -АҚДИ "Экономика и жизнь".
2. Irgashev, H., & Axmadxonov, I. (n.d.). O'zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishi: yangicha yondashuv va imkoniyatlar. O'zbekiston Milliy axborot agentligi. https://uza.uz/uz/posts/ozbekistonda-moliyaviy-hisobotning-xalqaro-standardlariga-otishi-yangicha-yondashuv-va-imkoniyatlar_190586
3. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: unga moslashish yo'lida qanday chora-tadbirlar ko'zda tutilgan? <https://xs.uz/uzkr/>
4. Ismonov, I. (2021). MHXS joriy etishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati. Biznes ekspert.
5. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari fondi. (2023). MHXS 10: Konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlar. London: IFRS Foundation.
6. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari fondi. (2023). MHXS 21: Valyuta kursining o'zgarishi ta'sirlari. London: IFRS Foundation.
7. Davletov I, Fayziyev O., & Umarova Z. (2023). Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni konsolidatsiyalash tamoyillari. Markaziy Osiyo ta'lim va innovatsiyalar jurnali, 2(5), 148-151. <https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/14671>

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100